

ALEKSANDER SKRZYŚ

Uniwersytet Śląski w Katowicach, Wydział Teologiczny

<https://orcid.org/0000-0001-6547-5611>

Globalne Forum Chrześcijańskie w przestrzeni jedności Kościoła Chrystusowego

Global Christian Forum in the Space of Unity of the Christ's Church

Abstract

In the first part of the article author presents the profile of dr Konrad Raiser the originator and founder of the Global Christian Forum and General Secretary of the World Council of Churches (1993–2003) as well. In the second part of the work there are related circumstances and wide context in which the idea of the Forum came into existence. Author approximates the confessional pluralism of whole spectrum of contributors in this ecumenical initiative. There are also presented principles on which the Forum is based and main lines of its activity. The supplement consists in the analysis of the course and achievements of the global gatherings of GChF. The third part of the work shows the development and work of the Polish Christian Forum, which is a local ecumenical initiative on the patterned of the global Forum. In the summary reader can find a short comparative characterisation of the activities of the global platform and its Polish equivalent.

Keywords: Global Christian Forum, Konrad Raiser, World Council of Churches, ecumenism.

Abstrakt

W pierwszej części artykułu autor prezentuje sylwetkę pomysłodawcy i założyciela Globalnego Forum Chrześcijańskiego, a zarazem Sekretarza Generalnego Światowej Rady Kościołów (1993–2003), dr. Konrada Raisera. W drugiej części opracowania naświetlone zostały okoliczności powstania, jak i szeroki kontekst pluralizmu konfesyjnego uczestników tej inicjatywy ekumenicznej. Autor ukazał główne zasady i metody jej działania, poddając analizie przebieg i dorobek światowych zgromadzeń Forum. Trzecia część pracy obrazuje proces powstania i działanie inicjatywy ekumenicznej o zasięgu lokalnym, jaką jest – powołane na wzór Globalnego Forum Chrześcijańskiego – Polskie Forum Chrześcijańskie. W podsumowaniu zawarto krótką charakterystykę porównawczą działań platformy globalnej i jej polskiego odpowiednika.

Słowa kluczowe: Globalne Forum Chrześcijańskie, Konrad Raiser, Światowa Rada Kościołów, ekumenizm.

Dr Konrad Raiser – Sekretarz Generalny Światowej Rady Kościołów¹ w latach 1993–2003, legitymujący się wieloletnim doświadczeniem w podejmowaniu wysiłków na rzecz przywrócenia pełnej jedności w kręgu konfesji chrześcijańskich – pod koniec drugiego tysiąclecia podał pomysł utworzenia nowej, istniejącej poza oficjalnymi strukturami eklezjalnymi, przestrzeni otwartej na działania o charakterze zjednoczeniowym. Inicjatywę tę oparł na trzech zasadach: otwartości na wszystkich chrześcijan podejmujących zaproszenie do uczestnictwa w niej, braku warunków wstępnych akcesu (poza łączącym wszystkich zrzeszonych wyznawaniem Pana i Zbawiciela w osobie Jezusa Chrystusa) oraz redukcji wymiaru strukturalnego przedsięwzięcia do niezbędnego minimum. Tak narodziło się Globalne Forum Chrześcijańskie. Relacje pomiędzy Kościołami, organizacjami międzykościelnymi i uczelniami teologicznymi, należącymi do Forum, budowane są na zasadzie jedności w różnorodności według zasady: *In necessariis unitas, in dubiis libertas, in omnibus caritas* (W tym, co konieczne – jedność, w tym, co wątpliwe – wolność, we wszystkim – miłość)².

1. Konrad Raiser pionierem Globalnego Forum Chrześcijańskiego

Konrad Raiser urodził się 25 stycznia 1938 r. w Magdeburgu, w rodzinie o tradycji protestanckiej. Ojciec, Ludwig, uznany profesor prawa, przez kilka lat piastował stanowisko przewodniczącego krajowego synodu Kościoła ewangelickiego w Niemczech. Dzieciństwo spędzone w Schwerin, Getyndze oraz w Bonn-Bad Godesberg, we wspólnocie rodzinnej i parafialnej, kultywującej najistotniejsze wartości życia chrześcijańskiego, było dla dorastającego młodzieńca okresem intensywnego kształtowania zasad, którymi kierował się w całym późniejszym życiu. Wiosną 1957 r. Konrad Raiser ukończył szkołę średnią i zdał egzamin dojrzałości. Jesienią rozpoczął studia teologiczne na Uniwersytecie w Tybindze, a także w Kościelnej Wyższej Szkole Teologicznej w Bethel. Podczas studiów w Tybindze zetknął się z problematyką ekumeniczną na seminarium prowadzonym przez Hansa Künga³ na podstawie monografii *The Council and Reunion*. Po ukończeniu studiów, w lutym 1963 r., uczestniczył w programie edukacyjnym, przygotowującym go do przyjęcia ordynacji. W maju 1964 r. został ordynowany na duchownego

¹ Jos E. Vercautse. 2001. *Wprowadzenie do teologii ekumenicznej*. Kraków: WAM, 48–55.

² Zasada często przypisywana św. Augustynowi, w rzeczywistości użyta po raz pierwszy przez abpa Splitu M.A. de Dominisa w antypapieskim dziele *De Republica Ecclesiastica* z 1617 r. w znaczeniu kontekstualnym, odnoszącym się do obrony wolności teologicznej i religijnej. Por. Marco Antonio de Dominis. 1617. *De Republica Ecclesiastica. Libri X. I*. Londini: Ex Officina Nortoniana, 676.

³ Szwajcarski duchowny katolicki, założyciel i dyrektor Instytutu Badań Ekumenicznych na Uniwersytecie w Tybindze, ur. 19 marca 1928 r. w Sursee, zm. 6 kwietnia 2021 r. w Tybindze.

protestanckiego, a następnie skierowany do pracy duszpasterskiej w charakterze wikariusza w ewangelickim Kościele Wirtembergii. Obowiązki pastora sprawował do 1965 r. Raiser kontynuował formację intelektualną na Uniwersytecie Ruprechta i Karola w Heidelbergu oraz na Uniwersytecie w Zurychu. Decyzją władz Kościoła ewangelickiego w Wirtembergii uzyskał stypendium na rok akademicki 1965/1966 w *Graduate School of Arts and Science* Uniwersytetu Harvarda. W czasie rocznych studiów w Cambridge głównymi przedmiotami jego dociekań naukowych były: socjologia religii, psychologia i antropologia społeczna, ze szczególnym uwzględnieniem teorii interakcji George'a Herberta Meada⁴. W marcu 1967 r. zawarł związek małżeński z Bertą Elizabeth von Weizsäcker⁵ – córką Carla Friedricha von Weizsäckera, znanego fizyka, a zarazem bratanicą pierwszego prezydenta zjednoczonych Niemiec, barona Richarda von Weizsäckera. W latach 1967–1969 Konrad Raiser był zatrudniony na stanowisku asystenta w Katedrze Teologii Praktycznej na Wydziale Teologii Protestantckiej Uniwersytetu w Tybindze. W 1970 r. uzyskał stopień naukowy doktora filozofii na podstawie rozprawy dotyczącej znaczenia teorii interakcji G.H Meada dla antropologii teologicznej. Kontynuował pracę naukową jako profesor teologii praktycznej. Zachęcony przez ojca, który był delegatem Kościoła ewangelickiego w Wirtembergii na organizowanych przez Światową Radę Kościołów konferencjach w Genewie i Uppsali, zainteresował się pracą ekumeniczną tej instytucji. W 1969 r., po osiągnięciu pozytywnego rezultatu w postępowaniu kwalifikacyjnym i uzyskaniu aprobaty władz Kościoła, podjął pracę w siedzibie Światowej Rady Kościołów w Genewie⁶, zastępując wracającego do Niemiec Reinharda Groscurtha. Pierwsze doświadczenia w pracy ekumenicznej o zasięgu globalnym zdobywał jako członek Komisji „Wiara i Ustrój”⁷, kierowanej przez dr. Lukasa Vischera. Po niespełna czternastu latach pracy w różnych agendach ŚRK opuścił Genewę. Powrócił do Niemiec i objął stanowisko profesora teologii praktycznej i ekumenizmu na Uniwersytecie Ruhry w Bochum, które pełnił przez kolejnych dziewięć lat, angażując się równocześnie w liczne inicjatywy ekumeniczne podejmowane na forum ŚRK.

W 1992 r. wrócił do Genewy, gdzie w sierpniu Komitet Centralny ŚRK wybrał go na stanowisko Sekretarza Generalnego na pierwszą kadencję. W tym samym roku otrzymał doktorat *honoris causa* Akademii Teologicznej w Budapesz-

⁴ Konrad Raiser. 2018. *The Challenge of Transformation. An Ecumenical Journey. An Ecumenical Apprentice*. Geneva: World Council of Churches Publications, 1.

⁵ Berta Raiser była nauczycielką historii i języka francuskiego. Małżeństwo Raiserów wychowało czterech synów: Martina (ur. 1967), Ulricha (ur. 1970), Simona (ur. 1974) i Cristopha (ur. 1978). Por. Raiser. *The Challenge of Transformation. An Ecumenical Journey*, 1–2.

⁶ Dalej ŚRK. Por. Juan Bosch Navarro. 2007. *Ekumenizm. Mały słownik*. Warszawa: Verbinum, 300.

⁷ Karol Karski. 2007. *Od Edynburga do Porto Alegre. Sto lat dążeń ekumenicznych*. Warszawa: Chrześcijańska Akademia Teologiczna, 76–82.

cie, a cztery lata później – Uniwersytetu w Genewie. Po czterech latach pełnienia funkcji Sekretarza Generalnego ŚRK został ponownie wybrany na to stanowisko. Komitet Centralny na zebraniu w Poczdamie, w 2001 r., postanowił przedłużyć mu kadencję do grudnia 2003 r.

Konrad Raiser jest autorem wielu artykułów naukowych i esejów poświęconych problematyce teologicznej i ekumenicznej, czterech haseł w „Słowniku Ruchu Ekumenicznego” (*Dictionary of the Ecumenical Movement*), a także licznych monografiach, m.in.: *Identität und Sozialität*; *Ökumene im Übergang*; *Wir stehen noch am Anfang – Ökumene in einer veränderten Welt*; *To Be the Church – Challenges and Hopes for a New Millenium*; *Ökumene für neuen Zeiten*; *Schritte auf den Weg der Ökumene*; *Ökumene – eine Agenda für die Zukunft*, czy *Ökumene unterwegs zwischen Kirche und Welt*. Uniwersytet w Hamburgu, doceniając jego dorobek naukowy w obszarze ekumenizmu, w 2010 r. obdarzył go najwyższą godnością akademicką – doktoratem *honoris causa*.

5 lutego 2018 r. w Genewie odbyło się spotkanie ekumenistów, podczas którego miała miejsce promocja monografii Konrada Raisera zatytułowanej *The Challenge of Transformation: An Ecumenical Journey*, dedykowanej Philippowi Potterowi – trzeciemu Sekretarzowi Generalnemu Rady. Promocję uświetniło wystąpienie Sekretarza Generalnego ŚRK dr. Olava Fykse Tveita, który zwrócił uwagę na dorobek i zaangażowanie Raisera na rzecz ekumenizmu.

Pochylając się nad postawą dr. K. Raisera, można przytoczyć wiele kierunków, które były drogowskazami dla chrześcijan na ich wspólnej drodze ku pojednaniu. Jednym z nich było powołanie Globalnego Forum Chrześcijańskiego.

2. Globalne Forum Chrześcijańskie – w poszukiwaniu jedności chrześcijan

VIII Zgromadzenie Ogólne ŚRK odbyło się w dniach 3–14 grudnia 1998 r. w Harare (Zimbabwe) pod hasłem: „Zwrócić się do Boga – rozradować się nadzieją”⁸. Wzięło w nim udział 339 Kościołów zrzeszonych w Radzie. Problematyka będąca przedmiotem obrad Zgromadzenia obejmowała m.in. analizę obecnego stanu dążeń zjednoczeniowych pomiędzy wyznaniem chrześcijańskimi. Uczestnicy uświadomili sobie, że pomimo licznych osiągnięć na polu ekumenizmu, ciągle istnieje wiele Kościołów niezdolnych do uwolnienia się od ciężaru historycznych podziałów, co uniemożliwia im nawiązanie nowych relacji, opartych na wierze, współpracy i komunii. Ta sytuacja skłoniła dr. Konrada Raisera,

⁸ Konrad Raiser. 1999. *Together on the Way* – official report from the eighth assembly (21.04.2021). <https://archived.oikoumene.org/en/resources/documents/assembly/1998-harare/together-on-the-way-official-report-of-the-eighth-assembly>.

Sekretarza Generalnego ŚRK, do zaproponowania utworzenia nowej, niezależnej od dotychczasowych oficjalnych struktur, przestrzeni dialogu i wspólnej modlitwy, łączącej przedstawicieli wspólnot eklezjalnych. Inicjatywa ta została zaadresowana do każdego Kościoła wyznającego wiarę w Jezusa Chrystusa, Pana i Zbawiciela. Ponadto zaproponowano, aby nowej inicjatywie ekumenicznej nadać nazwę Globalne Forum Chrześcijańskie. Zgromadzenie wyraziło aprobatę dla idei nowego przedsięwzięcia ekumenicznego, powierzając jednocześnie pomysłodawcy przeprowadzenie wśród potencjalnych, przyszłych członków Forum szeroko pojętych konsultacji⁹. 1998 można zatem nazwać rokiem założenia – narodzenia – Globalnego Forum Chrześcijańskiego. Od tego momentu zwolennicy Forum zaczęli prowadzić liczne konsultacje międzynarodowe wśród chrześcijan różnych denominacji. Dwa spotkania odbyły się w Seminarium Teologicznym Fullera w Pasadenie (USA) – pierwsze w 2000 r., drugie w 2002 r. Zgromadziły one przedstawicieli ponad 60 wyznań chrześcijańskich, w tym: rzymskokatolickiego, prawosławnych, anglikańskiego, protestanckich, ewangelikalnych i pentekostalnych. Obecne były także instytuty afrykańskie oraz znaczna liczba międzynarodowych organizacji chrześcijańskich. Uczestnicy przybyli z Europy, Afryki, Azji, regionu Pacyfiku, Karaibów, Europy, Ameryki Łacińskiej, Środkowego Wschodu i z Ameryki Północnej. Delegaci wypracowali dokument dotyczący zakresu problematyki, jaką mogliby się zajmować członkowie nowej inicjatywy, zatytułowany *About Us: Guiding Purpose Statement*. W preambule dokumentu nawiązano do idei powołania Forum, wskazując na konieczność utworzenia otwartej przestrzeni, w której reprezentanci Kościołów, wspólnot i organizacji chrześcijańskich mogą się spotykać, aby pogłębiać wzajemny szacunek, poznawać się i podejmować wspólne wyzwania¹⁰. Treść oświadczenia obejmuje także dążenia, jakie mają być realizowane w pracy nowej platformy ekumenicznej. Wymieniono sześć głównych zadań, stojących przed ruchem, a wśród nich: pogłębianie zaangażowania w przepowiadanie słowa Bożego i działalność misyjną; lepsze uświadomienie sobie znaczenia misji chrześcijan we współczesnym świecie; praktykowanie działań uzdalniających do wolnego, odpowiedzialnego i pokojowego współżycia w kręgu chrześcijaństwa, przy zachowaniu wzajemnego szacunku i z poszanowaniem istniejących różnic; zaangażowanie w refleksję teologiczną w obszarach wspólnych zainteresowań; wzmacnianie jedności Kościoła poprzez zachętę do komunii i współpracy; popieranie relacji mogących prowadzić do dawania wspólnego świadectwa. Jednocześnie prowadzono na szeroką skalę konsultacje w Azji, Afryce, Europie i Ameryce Łacińskiej, dzięki którym została poszerzona lista członków. Ponadto odbyły się

⁹ Andrzej Perzyński. 2017. „Polskie Forum Chrześcijańskie. Nowa inicjatywa ekumeniczna”. *Ateneum Kapłańskie* 648 (2): 350.

¹⁰ Global Christian Forum. 2002. *Guiding Purpose Statement* (22.05.2021). <https://globalchristianforum.org/introduction/guiding-purpose-statement/>.

światowe zgromadzenia Globalnego Forum Chrześcijańskiego. Pierwsze z nich odbyło się w 2007 r. w Limuru – na przedmieściach Nairobi. Drugie zgromadzenie zorganizowano w 2011 r. w Manado (Indonezja). Trzecie Światowe Zgromadzenie miało miejsce w stolicy Kolumbii, Bogocie, w 2018 r.

Powstały ruch oparty jest na czterech filarach: Światowej Radzie Kościołów¹¹, Papieskiej Radzie ds. Popierania Jedności Chrześcijan¹², Światowej Wspólnocie Zielonoświątkowców¹³ i Światowym Aliansie Ewangelicznym¹⁴.

3. I Światowe Zgromadzenie Globalnego Forum Chrześcijańskiego

Pod hasłem *Our Journey with Jesus Christ, the Reconciler* w Limuru odbyło się od 6 do 9 listopada 2007 r. I Światowe Zgromadzenie Globalnego Forum Chrześcijańskiego. Uczestnicy reprezentujący 245 denominacji eklezjalnych ze wszystkich kontynentów powierzyli obrady Jezusowi Chrystusowi, który wskazuje drogę do pojednania chrześcijan. Spotkanie umożliwiło zapoznanie się z problemami, jakie zostały zaprezentowane przez przedstawicieli najmniejszych wspólnot chrześcijańskich. Na początku zatwierdzono dokument *Guiding Purpose Statement*, opracowany w 2002 r. w Pasadenie, zawierający główne zamierzenia Forum. Postanowiono również dodać do przyjętego dokumentu propozycje jedenastu dodatkowych działań, jakie Komitet Globalnego Forum Chrześcijańskiego powinien akcentować w swojej przyszłej pracy. Delegaci potwierdzili wartość Forum, jako przestrzeni otwartej dla rozwoju wzajemnych relacji, ciągłych rozmów, wspólnego rozpoznawania i podejmowania problemów, uznając za pożądane każde działania wypracowane na drodze dialogu pomiędzy zrzeszonymi Kościołami, wspólnotami i organizacjami. Jednocześnie potwierdzono potrzebę podtrzymania przez organizację szczególnego zaangażowania w gromadzenie przy stole rozmów możliwie najszerzej reprezentacji Kościołów chrześcijańskich z całego świata. Jako podstawę działań Forum przyjęto regułę zobowiązania do uczestnictwa, w miejsce formalnego członkostwa¹⁵. Delegaci wyrazili potrzebę kontynuacji prac zmierzających do poszerzania kręgu uczestników ze szczególnym uwzględnieniem grup słabo reprezentowanych, takich jak kobiety, ludzie młodzi, ludność autochtoniczna czy osoby niepełnosprawne. Za-

¹¹ Karski. 2007. *Od Edynburga do Porto Alegre*, 43–98.

¹² Andrzej A. Napiórkowski. 2001. *Zagadnienia ekumeniczne*. Kraków: Papieska Akademia Teologiczna w Krakowie, 75–77.

¹³ Karski. 2007. *Od Edynburga do Porto Alegre*, 209–211.

¹⁴ Karski. 2007. *Od Edynburga do Porto Alegre*, 124–125.

¹⁵ Konsekwencją takiej formuły organizacyjnej jest stale zmieniająca się liczba uczestników Forum.

proponowano, aby dla sprawnej realizacji celów utrzymać możliwie jak najmniej rozbudowane struktury, ograniczone do działającego na obecnym poziomie sekretariatu. Polecono wspierać Komitet Globalnego Forum Chrześcijańskiego w jego działaniach zmierzających do ustanowienia solidnych i trwałych podstaw finansowania przedsięwzięcia. Zobowiązano Komitet do przeprowadzenia ewaluacji działań organizacji za lata 1998–2007, zapewnienia udziału w nich reprezentatywnego kworum, przeprowadzenie konsultacji, opracowanie ich wyników oraz sformułowanie stosownych wniosków. Ustalono też, że Komitet będzie ułatwiał kontynuację działań Forum poprzez wspieranie wzajemnego zaangażowania między Kościołami różnych tradycji na poziomie regionalnym, krajowym i lokalnym. Zaproponowano, aby Komitet zaangażował się w dialog pomiędzy Kościołami i wspólnotami obecnymi w Limuru w okresie do następnego Zgromadzenia, zapewniając kontynuację podejmowanych działań, zmierzających do realizacji wyznaczonych celów¹⁶.

Na zakończenie obrad uczestnicy wystosowali przesłanie do braci i sióstr w Chrystusie na całym świecie zatytułowane: *Message from the Global Christian Forum to Brothers and Sisters in Christ Throughout the World*¹⁷, którego myślą przewodnią są słowa: „A więc nie jesteście już obcymi i przybyszami, ale jesteście współobywatelami świętych i domownikami Boga – zbudowani na fundamencie apostołów i proroków, gdzie głowicą węgła jest sam Chrystus Jezus. (...) w Nim i wy także wznosicie się we wspólnym budowaniu, by stanowić mieszkanie Boga przez Ducha” (Ef 2,19-20.22). Dokument podkreśla potrzebę wspólnych działań i modlitwy w intencji pełnego zjednoczenia wszystkich wyznawców Jezusa Chrystusa, Pana i Zbawiciela¹⁸. Przesłanie zakończono słowami doksologii: „Temu zaś, który mocą działającą w nas może uczynić nieskończenie więcej niż to, o co prosimy czy rozumiemy, Jemu chwała w Kościele i w Chrystusie Jezusie po wszystkie pokolenia wieki wieków! Amen” (Ef 3,20-21).

W 2008 r., na kolejnym spotkaniu Komitetu Globalnego Forum Chrześcijańskiego w Helsinkach, została sformułowana propozycja schematu ewaluacji działań. Wersję roboczą wysłano do wybranych ośrodków teologicznych: Oksfordzkie Centrum Studiów Misyjnych (*The Oxford Centre for Mission Studies*), Centrum Teologii Międzykulturowej Uniwersytetu w Utrechcie (*The IIMO Centre of the University of Utrecht*) oraz Instytut Teologiczny FIET w Buenos Aires

¹⁶ Global Christian Forum. 2007. Limuru Proposal (05.05.2021). <https://globalchristianforum.org/introduction/great-global-gatherings/limuru-2007-message/limuru-2007-documents/>.

¹⁷ Global Christian Forum. 2007. Message from the Global Christian Forum to Brothers and Sisters in Christ Throughout the World (05.05.2021). <https://globalchristianforum.org/introduction/great-global-gatherings/limuru-2007-message/>.

¹⁸ Walter Kasper. 2016. *La unidad en Jesucristo*. Manileño: Sal Terrea, 661.

(*The FIET Theological Institute*) z prośbą o zredagowanie ostatecznych propozycji raportu w terminie do października 2008 r. Na podstawie otrzymanych opracowań ewaluacyjnych Komitet na posiedzeniu w New Delhi – od 8 do 11 listopada 2008 r. – opracował program działania. Wyniki przeprowadzonych badań potwierdziły powszechną akceptację dla idei powołania Forum jako otwartej przestrzeni do podejmowania wysiłków zjednoczeniowych w łonie chrześcijaństwa. Podkreślono konieczność dbałości o ciągle otwieranie się na nowe wspólnoty eklezjalne. Równocześnie zwrócono uwagę na dynamicznie zmieniającą się w skali globalnej sytuację związków wyznaniowych różnych tradycji. Pomoc dla chrześcijan z regionów objętych działaniami wojennymi bądź szczególnie narażonych na prześladowania na tle wyznaniowym uznano za konieczność i wyzwanie dla wszystkich zrzeszonych. Pozytywnie oceniono efekty działań zjednoczeniowych oraz wyrażono uznanie dla dotychczasowej pracy Komitetu, powierzając mu dalszy nadzór nad bieżącą działalnością.

4. II Światowe Zgromadzenie Globalnego Forum Chrześcijańskiego

Pierwszorzędną rolę w dziele zjednoczeniowym pełni Duch Święty. To właśnie Jemu poświęcone było II Światowe Zgromadzenie Globalnego Forum Chrześcijańskiego, którego gospodarzem było indonezyjskie miasto Manado. Odkonane ono od 4 do 7 października 2011 r. pod hasłem *Life Together in Jesus Christ: Empowered by the Holy Spirit*. W spotkaniu wzięli udział reprezentanci 304 wspólnot eklezjalnych z 81 krajów ze wszystkich kontynentów: anglikanie, wspólnoty charyzmatyczne, ewangelikalne i pentekostalne, rzymskokatolicy, prawosławni, protestanci, tzw. megakościoły oraz wiele wspólnot życia kontemplacyjnego¹⁹.

Obrady koncentrowały się wokół następujących kwestii: świadectwa i jedności, dynamiki rozwoju wspólnot pentekostalnych i charyzmatycznych oraz miejsca Ducha Świętego w zwiastowaniu Dobrej Nowiny. Dr Dana L. Robert, reprezentująca Szkołę Teologiczną Uniwersytetu w Bostonie (*Boston University School of Theology*), w referacie: *Witness and Unity in 21st Century World Christianity* zwróciła uwagę na świadectwo i jedność w światowym chrześcijaństwie XXI w. W swym wystąpieniu uzasadniła dwie tezy. Pierwsza – że globalna ekspansja chrześcijaństwa wymaga integracji przepowiadania i jedności w łonie chrześcijaństwa, a druga – że istotą Kościoła jest jego jedność, świętość, powszechność i apostołskość, jako drogowskazy dla wyznawców Chrystusa w XXI w.²⁰

¹⁹ Global Christian Forum. 2011. The Manado Message (05.05.2021). <https://globalchristianforum.org/manado-2011-introduction/manado-2011-message/>.

²⁰ Global Christian Forum. 2011. Manado 2011 Documents – Paper 1 (07.05.2021). <https://globalchristianforum.org/manado-2011-introduction/manado-2011-paper-1/>.

Analizę aktualnej sytuacji chrześcijaństwa, dynamiki wzrostu Kościołów ewangelikalnych, pentekostalnych, wspólnot, ruchów charyzmatycznych i Kościołów konserwatywnych w kontekście światowej ekspansji religii muzułmańskiej zaprezentował dr David Sang-Bok – Prezydent Światowego Aliansu Ewangelicznego. Zwrócił również uwagę na prześladowanie chrześcijan w świecie oraz na oddziaływanie Globalnego Forum Chrześcijańskiego w procesie reewangelizacji światowego chrześcijaństwa²¹.

Najobszerniejszy referat, zatytułowany *Life Together in Jesus Christ: Empowered by the Holy Spirit*, który stał się hasłem całego Zgromadzenia, został wygłoszony przez Michelle Moran – Prezydent Międzynarodowych Katolickich Ruchów Odnowy Charyzmatycznej (*International Catholic Charismatic Renewal Services*). Autorka odniosła się do wartości, jakimi ruchy odnowy charyzmatycznej mogą wzbogacić całe chrześcijaństwo, ze szczególnym uwzględnieniem polepszenia wzajemnych relacji pomiędzy poszczególnymi konfesjami²².

Kolejne wystąpienie przygotował dr K.M. George z Ortodoksyjnego Kościoła Syryjsko-Malankarskiego w Indiach. Tematyka prelekcji obejmowała zagadnienia związane ze wzajemnym głoszeniem świadectwa o Chrystusie w mocy Ducha Świętego (tytuł wystąpienia brzmiał: *Bearing Witness to Christ and to Each Other in the Power of Holy Spirit*). Prelegent, odwołując się do ortodoksyjnej tradycji patrystycznej, podkreślił wyjątkową rolę Ducha Pocieszyciela w głoszeniu świadectwa o Jezusie Chrystusie. Jednocześnie zaakcentował jedną z największych wartości – wolność, jaką otrzymuje istota ludzka od Stwórcy. Dar ten jest przywilejem, zadaniem, powierzonym talentem, z którego wykorzystania człowiek musi zdać sprawę przed Bogiem. To czyni nas odpowiedzialnymi za głoszenie słowa i dążenie do przywrócenia jedności w łonie wszystkich wyznawców Jezusa Chrystusa, Pana i Zbawiciela²³.

Dokumentem końcowym spotkania było „Przesłanie II Światowego Zgromadzenia Globalnego Forum Chrześcijańskiego”, w którym uczestnicy „doświadczając radości bycia razem i świadomości stałej obecności łaski Bożej”²⁴, wyrazili wzajemną wdzięczność wynikającą z możliwości dzielenia świadectwa i modlitwy w gronie najliczniejszej reprezentacji światowego chrześcijaństwa w historii ruchu ekumenicznego. Podkreślono, że Zgromadzenie stało się okazją do refleksji nad słowem Bożym, do rozważań teologicznych i wymiany do-

²¹ Global Christian Forum. 2011. Manado 2011 Documents – Paper 2 (07.05.2021). <https://globalchristianforum.org/manado-2011-introduction/manado-2011-paper-2/>.

²² Global Christian Forum. 2011. Manado 2011 Documents – Paper 3 (07.05.2021). <https://globalchristianforum.org/manado-2011-introduction/manado-2011-paper-3/>.

²³ Global Christian Forum. 2011. Manado 2011 Documents – Paper 4 (07.05.2021). <https://globalchristianforum.org/manado-2011-introduction/manado-2011-paper-4/>.

²⁴ Global Christian Forum. 2011. The Manado Message (05.05.2021), <https://globalchristianforum.org/manado-2011-introduction/manado-2011-message/>.

świadczeń w grupach utworzonych z delegatów pochodzących ze wszystkich regionów świata. Szczególnym doświadczeniem były spotkania międzynarodowych, międzywyznaniowych grup studium Biblii. Wyrażono przekonanie, że „bez wątpienia woła Boga w Chrystusie jest, abyśmy byli jedno”²⁵. Uczestnicy spotkania potwierdzili przekonanie, że słyszalne jest wezwanie Ducha Świętego nie tylko do pogłębiania wzajemnego szacunku, lecz także do identyfikacji i podejmowania wspólnych wyzwań. Uczestnicy zapewnili organizatorów Zgromadzenia w Indonezji o stałej modlitwie w intencji skomplikowanej sytuacji religijnej w ich kraju. Wyrazy uznania skierowano do Komitetu Forum za wysiłki w kierowaniu bieżącą działalnością pomiędzy zebraniem globalnymi. Podkreślono konieczność ponownego zwrócenia uwagi na relacje pomiędzy jednością chrześcijan a pełnieniem przez nich misji przepowiadania we współczesnym świecie. Na ostatnim posiedzeniu plenarnym Zgromadzenia Kościoły indonezyjskie powołały Indonezyjskie Forum Chrześcijańskie (*Indonesian Christian Forum*).

Po zakończeniu obrad Teologiczna Grupa Robocza Forum przygotowała dokument zatytułowany „Nasze pielgrzymowanie z Jezusem Chrystusem” (*Our Unfolding Journey with Jesus Christ*), omawiający doświadczenia kilkunastu lat działalności.

5. III Światowe Zgromadzenie Globalnego Forum Chrześcijańskiego

Kolejne Światowe Zgromadzenie Globalnego Forum Chrześcijańskiego odbyło się po raz pierwszy w jednym z krajów Ameryki Południowej, w Kolumbii. W dniach od 23 do 28 kwietnia 2018 r. miało ono miejsce w Bogocie. Hasłem obrad były słowa wyjęte z Listu do Hebrajczyków: „Niech trwa braterska miłość” (*Let mutual love continue*; Hbr 13,1). Zgromadzenie zostało poprzedzone ogólnoswiatowymi konsultacjami w gronie przedstawicieli Kościołów i wspólnot eklezjalnych, dotyczącymi dyskryminacji, prześladowań, martyrologii, powołania do misji i prozelityzmu. Uwieńczeniem konsultacji były dokumenty: *Discrimination, Persecution, Martyrdom: Following Christ Together* oraz *Call to Mission, Perceptions of Proselytism: A Global Conversation*.

Dr Larry Miller – Sekretarz Globalnego Forum Chrześcijańskiego, przygotowując spotkanie, wyraził nadzieję, że Zgromadzenie w Bogocie będzie miało charakter relacyjny, testimonialny i misyjny²⁶. W słowie powitalnym skierowa-

²⁵ Global Christian Forum. 2011. The Manado Message (05.05.2021), <https://globalchristianforum.org/manado-2011-introduction/manado-2011-message/>.

²⁶ Global Christian Forum. 2018. Bogota 2018. Relational. Testimonial. Missional (03.05.2021). <https://globalchristianforum.org/bogota-2018/>.

nym do uczestników powiedział, że „(...) Bóg, od samego początku (...) miał plan, a tym planem jest jedność, zgromadzenie wszystkich i wszystkiego na ziemi i (...) w niebie, poprzez i w Chrystusie Jezusie. To naprawdę bardzo dobra wiadomość. Ale czy możesz w nią uwierzyć?”²⁷.

Ks. Juan Uzma-Gomez, szef Sekcji Zachodniej Papieskiej Rady ds. Popierania Jedności Chrześcijan, odczytał zebrany słowa specjalnego pozdrowienia przesłanego przez papieża Franciszka, który wyraził wdzięczność Bogu za dar III Światowego Zgromadzenia Globalnego Forum Chrześcijańskiego. Papież dostrzegł w nim możliwość wypełnienia przez zebranych chrześcijan Chrystusowego wezwania do jedności. Sekretarz Generalny Światowej Rady Kościołów, dr Olav Fykse Tveit, skierował do uczestników Zgromadzenia przesłanie. Podkreślił, że na rok 2018 przypadają dwa istotne jubileusze. Pierwszym jest 70. rocznica powstania Światowej Rady Kościołów, drugim natomiast jest 20. rocznica utworzenia Globalnego Forum Chrześcijańskiego. Nawiązując do hasła, pod jakim zwołano Zgromadzenie, zachęcił jego uczestników do refleksji nad trzema wymiarami miłości wzajemnej: historycznym, misyjnym i testimonialnym, w kontekście historii powstania Forum, jako odpowiedzi na potrzebę realizacji wspólnych misji i przepowiadania słowa Bożego przez wyznawców religii chrześcijańskich.

Pierwsza część obrad Zgromadzenia dotyczyła historii powstania i inicjatyw zrealizowanych w ciągu dwóch dekad aktywności Forum. Zaprezentowane przedłożenia koncentrowały się wokół problematyki wspólnego głoszenia Słowa we współczesnym świecie oraz relacji pomiędzy Kościołami i wspólnotami już uczestniczącymi w Forum oraz tymi, które po raz pierwszy zasiadły przy stole rozmów. Punkt odniesienia stanowiły wybrane fragmenty tekstów pochodzące z listów św. Pawła. Ruth Padilla i Thomas Schirmacher, prelegenci reprezentujący Światowy Alians Ewangeliczny, zapoznali słuchaczy z biblijnymi perspektywami problematyki miłości wzajemnej w kręgu wyznań chrześcijańskich.

Bp Brian Farrell, Sekretarz Papieskiej Rady ds. Popierania Jedności Chrześcijan, wystąpienie zatytułowane „Przewidując dalszą podróż” (*Envisioning the Journey Ahead*) oparł na słowach: „Jezus, przechodząc obok, ujrzał pewnego człowieka, niewidomego od urodzenia. Uczniowie Jego zadali Mu pytanie: «Rabbi, kto zgrzeszył, że się urodził niewidomy – on czy jego rodzice?»” (J 9,1-2). Prelegent wskazał na fakt, że niewidomymi możemy być również my, chrześcijanie, kiedy deklarując wiarę w Chrystusa, jednocześnie żyjemy w sytuacji podziału stanowiącej przejaw braku miłości wzajemnej. W myśl słów Je-

²⁷ Tekst angielski brzmi: (...) *God has had a plan from the very beginning (...) and that plan is unity, the gathering up of all people and all things on earth and (...) in heaven, through and in Christ Jesus. That is very good news, indeed. But can you believe it?*

zusa miłość powinna być znakiem rozpoznawczym Jego uczniów (por. J 13,35). Na zakończenie bp Farrell wyraził przekonanie, że Globalne Forum Chrześcijańskie będzie nadal podejmowało wysiłki zmierzające do pełnego zjednoczenia całego kręgu religii chrześcijańskich, stale poszerzając reprezentację Kościołów i wspólnot zapraszanych do przeżywania radości wynikającej z wyznawania Jezusa Chrystusa, Pana i Zbawiciela. Zachęcał również, aby Kościoły, które ciągle jeszcze odnoszą się do ekumenizmu z podejrzliwością i nieufnością, zechciały rozpoznać w nim działania głęboko zakorzenione w Ewangelii i natchnione mocą Ducha Świętego²⁸, a teologiczny fundament światowego ruchu zjednoczeniowego ujrzały w słowach Chrystusowego wezwania: „Aby wszyscy byli jedno” (J 17,21).

W przesłaniu końcowym uczestnicy III Światowego Zgromadzenia Globalnego Forum Chrześcijańskiego zaapelowali do wszystkich chrześcijan na świecie o odważne podjęcie wyzwania miłości wzajemnej, aby stawać się świadkami pokoju, jedności i – tym samym – prawdziwymi uczniami Jezusa. Zgromadzenie ponownie powierzyło kierowanie działalnością bieżącą Komitetowi Globalnego Forum Chrześcijańskiego²⁹. Pracami Komitetu kieruje sekretarz, dr Casely Essamuah, którego wspierają wolontariusze, po jednym z każdej większej tradycji chrześcijańskiej³⁰. Biuro Komitetu Forum ma siedzibę w Upper Marlboro, w stanie Maryland.

Idea budowania jedności w różnorodności jest nieustannie tematem rozważań uczestników III Światowego Zgromadzenia w Bogocie, którzy w obecnej sytuacji pandemicznej kontaktują się *on-line*. Przykładem tego była debata, jaka odbyła się 27 kwietnia 2021 r. Moderatorem był dr Casely Essamuah, kierujący spotkaniem z Upper Marlboro. Uczestnicy tego wydarzenia dzielili się owocami pracy na płaszczyźnie zjednoczeniowej w lokalnych i krajowych agendach. Debata zakończyła się konkluzją, że dla przyszłości platformy fundamentalne znaczenie będzie miało powoływanie kolejnych krajowych forów chrześcijań-

²⁸ Alfons Nossol. 1996. Teologiczne podstawy jedności. W: *Ku chrześcijaństwu jutra. Wprowadzenie do ekumenizmu*. Red. Waclaw Hryniewicz, Jan Sergiusz Gajek, Stanisław Józef Koza, 53–63. Lublin: Wydawnictwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.

²⁹ W jego skład wchodzi przedstawiciele: Kościoła Anglikańskiego, Związku Zielonoświątkowców w Afryce, Światowego Aliansu Baptistycznego, Papieskiej Rady ds. Popierania Jedności Chrześcijań, Patriarchatu Ekumenicznego w Konstantynopolu, Kościoła Bożego, Światowej Federacji Luterńskiej, Światowej Rady Metodystów, Mennonitów, Patriarchatu Moskiewskiego, Organizacji Afrykańskich Kościołów Instytuowanych, Konferencji Generalnej Kościołów Adwentystów Dnia Siódmego, Armii Zbawienia, Syryjskiego Prawosławnego Patriarchatu Antiochii, Światowego Związku Kościołów Reformowanych, Światowej Rady Kościołów, Światowego Aliansu Ewangelicznego, Światowej Rady Metodystów, Światowego Związku Studentów Chrześcijańskich i Światowej Organizacji Chrześcijańskich Związków Młodych Kobiet. Por. Global Christian Forum. 2021. Current GCF Committee (12.05.2021). <https://globalchristianforum.org/current-global-christian-forum-committee/>.

³⁰ Global Christian Forum. 2021. GCF Staff (12.05.2021). <https://globalchristianforum.org/gcf-staff/>.

skich, mających na celu budowanie jedności w różnorodności. Przykładem takiego działania jest powołanie Polskiego Forum Chrześcijańskiego.

6. Polskie Forum Chrześcijańskie

Celem powoływania regionalnych czy narodowych forów chrześcijańskich jest tworzenie przestrzeni otwartych na dialog pomiędzy Kościołami i wspólnotami chrześcijańskimi. Atutem tej inicjatywy jest brak barier językowych, które mogłyby utrudniać komunikację pomiędzy spotykającymi się przedstawicielami Kościołów i wspólnot eklezjalnych. Jako pierwsze forum o zasięgu narodowym, w 2011 r., powstało Indonezyjskie Forum Chrześcijańskie. Pięć lat później, 20 października 2016 r., w siedzibie Wyższej Szkoły Teologiczno-Społecznej w Warszawie zorganizowano konferencję naukową zatytułowaną: „Jeden Duch, różne dary, wspólne dobro”. Te słowa św. Pawła skierowane do wiernych w Koryncie stały się mottem wysiłków zakończonych powstaniem Polskiego Forum Chrześcijańskiego. W gronie pomysłodawców nowej inicjatywy o charakterze zjednoczeniowym znalazły się: Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Alians Ewangeliczny w RP, Chrześcijańska Akademia Teologiczna w Warszawie i Wyższa Szkoła Teologiczno-Społeczna w Warszawie. Ich przedstawiciele tworzą również Komitet Stały kierujący bieżącą działalnością Forum. Funkcję sekretarza powierzono ks. prof. dr. hab. Andrzejowi Perzyńskiemu³¹ – Kierownikowi Katedry Ekumenizmu Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, uważanemu przez władze Globalnego Forum Chrześcijańskiego za postać referencyjną współczesnej ekumenii³². Akcentuje on fakt, że: „Polskie Forum Chrześcijańskie odzwierciedla różnorodne bogactwo głównych nurtów chrześcijaństwa w Polsce. Każdy Kościół, wspólnota chrześcijańska, szkoła wyższa czy organizacja mogą czuć się zaproszone do udziału w działalności Forum, bez żadnych warunków wstępnych”³³. Założyciele zadeklarowali, że krajowe Forum nie będzie nową organizacją, stowarzyszeniem czy wspólnotą eklezjalną. Na wzór Globalnego Forum Chrześcijańskiego, z którego idei wyrasta, będzie miejscem spotkania, współtworzenia jedności duchowej, płaszczyzną współdziałania i wspólnego świadectwa dla jak najszerzego grona przedstawicieli Kościołów i wspólnot chrześcijańskich, teologicznych ośrodków akademickich i organizacji

³¹ Józef Budniak, Zygfryd Glaeser, Tadeusz Kałużny, Zdzisław Kijas. 2016. *Encyklopedia ekumenizmu w Polsce (1964–2014)*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II, 329–330.

³² Określenia takiego użyli w rozmowie z autorem niniejszego artykułu 5 maja 2021 r. dr Casely Essamuah – Sekretarz Globalnego Forum Chrześcijańskiego oraz Magali Sanchez Moreno.

³³ Perzyński. 2017. „Polskie Forum Chrześcijańskie. Nowa inicjatywa ekumeniczna”, 360.

międzywyznaniowych w Polsce. Strukturę nowej inicjatywy ograniczono do Komitetu Stałego i osoby Sekretarza.

Polskie Forum Chrześcijańskie w pełnym składzie zebrało się 8 lutego 2018 r. Wzięły w nim udział podmioty trzech gremiów kościelnych – Konferencji Episkopatu Polski, Polskiej Rady Ekumenicznej, Aliansu Ewangelicznego w RP, oraz trzech uczelni – Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej i Wyższej Szkoły Teologiczno-Społecznej. Bp Andrzej Siemieniowski, reprezentujący Konferencję Episkopatu Polski, zwrócił uwagę na to, że XX w. był czasem poszukiwania różnych form ekumenicznych. Podkreślił, że powstałe Forum winno tworzyć przestrzeń wzajemnego poznawania się, współdziałania (każdy w ramach swej wspólnoty, dostrzegając jednak i ciesząc się z owoców ewangelizacji również innych chrześcijan) – bez formalnego członkostwa. Polskie Forum Chrześcijańskie posiada swoje logo w formie krzyża – mozaiki z różnobarwnych płytek, „które razem ukazują, że należymy jedni do drugich o tyle, o ile poszukujemy jedności w Chrystusie”³⁴. Na spotkaniu zwrócono uwagę, że Forum w swej działalności ma przyczyniać się do wspierania jedności duchowej, prowadzenia dialogu doktrynalnego, służącego wzajemnemu, lepszemu poznawaniu się, współdziałaniu w misji głoszenia słowa Bożego i dawania świadectwa oraz wzmacnianiu więzi duchowych pomiędzy wiernymi różnych konfesji chrześcijańskich. Naczelną zasadą działania jest jedność w różnorodności. Inicjatorzy postanowili zachować zasadę dobrowolnej partycypacji, unikając sformalizowanego członkostwa³⁵.

Godność osób i szacunek dla życia to temat kolejnej konferencji Polskiego Forum Chrześcijańskiego, która odbyła się 24 kwietnia 2021 r. Myślą przewodnią były słowa: „Kładę przed wami życie i śmierć (...) Wybierajcie (...) życie” (Pwt 30,19). Na to wydarzenie naukowe złożyły się trzy sesje. Podczas pierwszej zaprezentowano stanowiska wobec aborcji w teologii moralnej różnych tradycji wyznaniowych. Drugą sesję poświęcono aspektom medycznym i psychologicznym związanym z problematyką ciąży, aborcji i opieki perinatalnej. Ostatnia, trzecia sesja była okazją do wymiany doświadczeń w zakresie pomocy kobietom, ich dzieciom i rodzinom. Prelegenci reprezentowali Kościoły: rzymskokatolicki, prawosławny i ewangelicko-augsburski, Kościół Chrześcijan Baptystów i Kościoły pentekostalne.

Charakterystyczny rys nowej inicjatywy ekumenicznej ilustruje stale przejawiana troska o to, kogo jeszcze można zaprosić do grona zasiadających przy wspólnym stole rozmów. Polskie Forum Chrześcijańskie, działające od 2016 r.,

³⁴ Agata Combik. 2018. W mozaice wyznawców Chrystusa (19.04.2021). <https://wroclaw.gosc.pl/doc/4499262.W-mozaice-wyznawcow-Chrystusa>.

³⁵ Andrzej Perzyński. 2016. „O idei Polskiego Forum Chrześcijańskiego”. *Łódzkie Studia Teologiczne* 25 (4): 10.

stało się platformą działań o charakterze zjednoczeniowym, rozpoznawalną w Polsce i poza jej granicami.

Zakończenie

Od momentu powstania Globalne Forum Chrześcijańskie kroczy drogą nieustannego, dynamicznego rozwoju na całym świecie. Chrześcijanie należący do Kościołów i wspólnot z całego globu dostrzegli w tym przedsięwzięciu nieopowtarzalną szansę na ciągłe wzajemne ubogacanie poprzez poznawanie siebie, okazywanie szacunku dla odmiennych dróg kontemplowania Boga, dawanie świadectwa, głoszenie słowa Bożego i praktykę wspólnej modlitwy. Istotnym wymiarem działania jest rozpoznawanie i wspólne podejmowanie nowych wyzwań wynikających z misyjnego charakteru samego chrześcijaństwa. Niemniej kluczowym dla Forum aspektem aktywności jest bezustanna troska o poszerzenie grona uczestników o kolejne Kościoły i wspólnoty eklesjalne. Służą temu regularnie przeprowadzane konsultacje o zasięgu lokalnym lub regionalnym. Organizowane przez Forum zgromadzenia na skalę światową pozwalają uczestnikom doświadczyć autentycznej wspólnoty opartej na wzajemnym szacunku i uświadomieniu sobie przesłania Pana Jezusa z modlitwy arcykapłańskiej: „aby wszyscy stanowili jedno, jak Ty, Ojcze, we Mnie, a Ja w Tobie” (J 17,21). Konkludując: Globalne Forum Chrześcijańskie posiada znaczące miejsce w przestrzeni jedności Kościoła Chrystusowego.

References

- Bosch Navarro Juan. 2007. *Ekumenizm: Mały słownik*. Tłum. Ewa Burska. Warszawa: Verbinum.
- Budniak Józef, Glaeser Zygfryd, Kałużny Tadeusz, Kijas Zdzisław. 2016. *Encyklopedia Ekumenizmu w Polsce (1964-2014)*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II.
- Combik Agata. 2018. „W mozaice wyznawców Chrystusa” (19.04.2021). <https://wroclaw.gosc.pl/doc/4499262.W-mozaice-wyznawcow-Chrystusa>.
- Dominis Marco Antonio de. 1617. *De Republica Ecclesiastica. Libri X. I*. Londini: Ex Officina Nortoniana, 676.
- Global Christian Forum. 2002. Guiding Purpose Statement (22.05.2021). <https://globalchristianforum.org/introduction/guiding-purpose-statement/>.
- Global Christian Forum. 2007. Limuru Proposal (05.05.2021). <https://globalchristianforum.org/introduction/great-global-gatherings/limuru-2007-message/limuru-2007-documents/>.

- Global Christian Forum. 2007. Message from the Global Christian Forum to Brothers and Sisters in Christ Throughout the World (05.05.2021). <https://globalchristianforum.org/introduction/great-global-gatherings/limuru-2007-message/>.
- Global Christian Forum. 2011. Manado 2011 Documents – Paper 1 (07.05.2021). <https://globalchristianforum.org/manado-2011-introduction/manado-2011-paper-1/>.
- Global Christian Forum. 2011. Manado 2011 Documents – Paper 2 (07.05.2021). <https://globalchristianforum.org/manado-2011-introduction/manado-2011-paper-2/>.
- Global Christian Forum. 2011. Manado 2011 Documents – Paper 3 (07.05.2021). <https://globalchristianforum.org/manado-2011-introduction/manado-2011-paper-3/>.
- Global Christian Forum. 2011. Manado 2011 Documents – Paper 4 (07.05.2021). <https://globalchristianforum.org/manado-2011-introduction/manado-2011-paper-4/>.
- Global Christian Forum. 2011. The Manado Message (05.05.2021). <https://globalchristianforum.org/manado-2011-introduction/manado-2011-message/>.
- Global Christian Forum. 2018. Bogota 2018. Relational. Testimonial. Missional (03.05.2021). <https://globalchristianforum.org/bogota-2018/>.
- Global Christian Forum. 2021. Current GCF Committee (12.05.2021). <https://globalchristianforum.org/current-global-christian-forum-committee/>.
- Global Christian Forum. 2021. GCF Staff (12.05.2021). <https://globalchristianforum.org/gcf-staff/>.
- Karski Karol. 2007. *Od Edynburga do Porto Alegre. Sto lat dążeń ekumenicznych*. Warszawa: Chrześcijańska Akademia Teologiczna.
- Kasper Walter. 2016. *La unidad en Jesucristo*. Malieño: Sal Terrae.
- Napiórkowski Andrzej A. 2001. *Zagadnienia ekumeniczne*. Kraków: Papieska Akademia Teologiczna.
- Nossol Alfons. 1996. Teologiczne podstawy jedności. W *Ku chrześcijaństwu jutra: Wprowadzenie do ekumenizmu*. Red. Waław Hryniewicz, Jan Sergiusz Gajek, Stanisław Józef Koza, 53–63. Lublin: Wydawnictwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.
- Pedroso Mateus Odair. 2018. #WCC70 Amsterdam, 1948 (1): Convenanting in prayer (27.04.2021). <https://www.oikoumene.org/en/press-centre/news/wcc70-amsterdam-1948-1-convenanting-in-prayer>.
- Perzyński Andrzej. 2016. „O idei Polskiego Forum Chrześcijańskiego”. *Łódzkie Studia Teologiczne* 2016 (25): 7–12.
- Perzyński Andrzej. 2017. „Polskie Forum Chrześcijańskie. Nowa inicjatywa ekumeniczna”. *Ateneum Kapłańskie* 168 (2): 348–362.
- Raiser Konrad. 1999. Together on the Way – official report from the eighth assembly (21.04.2021). <https://archived.oikoumene.org/en/resources/documents/assembly/1998-harare/together-on-the-way-official-report-of-the-eighth-assembly>.
- Raiser Konrad. 2018. *The Challenge of Transformation: An Ecumenical Journey*. Geneva: WCC Publications.
- Vercruysse Jos E. 2001. *Wprowadzenie do teologii ekumenicznej*. Tłum. Mieczysław Stebart. Kraków: WAM.